

УДК 354.61

С.І. Кропивченко¹, Є.М. Ващенко¹, М.І. Литвиненко², Л.О. Петрова²¹ Генеральний штаб Збройних Сил України, Київ² Харківський університет Повітряних Сил ім. І. Кожедуба, Харків

ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ. ЧАСТИНА 1. ЕТАПИ ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЇ ТА СТВОРЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО СЕРЖАНТСЬКОГО КОРПУСУ

У статті визначаються етапи професіоналізації Збройних Сил України та розкриваються підходи до вирішення одного з виникаючих питань – створення професійного сержантського корпусу.

Ключові слова: професіоналізація, Збройні Сили України, сержантський корпус.

Вступ

Постановка проблеми. Аналіз змін, що відбуваються у Збройних Силах України, відображає загальну тенденцію, що спостерігається в арміях багатьох розвинутих країн світу. Вона полягає у створенні оптимальних за чисельністю, мобільних, добре озброєних, всебічно забезпечених і навчених військ (сил), що у свою чергу висуває більш жорсткі вимоги до якісних характеристик особового складу та рівня його професіоналізації.

Отже, коли мова йде про професійну армію, розуміється, що навіть стовідсоткова заміна солдатів-строковиків на контрактників не гарантує професійності особового складу в сенсі фахового рівня.

Основними критеріями, які висуваються перед військовослужбовцями нової формації професіоналами, є:

по-перше, докорінні зміни у ставленні військовослужбовця до військової служби, як постійного заняття та засобу отримання прибутку;

по-друге, підвищення рівня кваліфікації та якості виконання функціональних обов'язків, що відрізняє професіонала від аматора.

Військовими професіоналами можуть називатися лише добре навчені, відповідно оснащені (озброєні), організовані спеціалісти військової справи з пев-

ними особливостями професійної мотивації, системи цінностей, корпоративної культури, характерними для цього специфічного роду діяльності, які систематично, ефективно й надійно виконують свої обов'язки

Аналіз літератури. Питання та підходи до професіоналізації Збройних Сил України розглядаються як у керівних документах [1 – 4], так і в наукових джерелах [5 – 7], але потребують узагальнення, виявлення певних проблем та формулювання заходів щодо їхнього розв'язання. Тому **метою даної статті** є визначення етапів професіоналізації Збройних Сил України та розкриття підходів до вирішення одного з виникаючих питань – створення професійного сержантського корпусу.

1. Етапи професіоналізації Збройних Сил України

В Україні наміри поступового переходу до професійної армії були задекларовані фактично на самому початку створення національних Збройних Сил у Воєнній доктрині України 1993 р. Це зумовлювалося насамперед змінами воєнно-політичної обстановки у світі, реформуванням збройних сил (ЗС) суміжних держав, чинниками військового та соціального характеру. Процес прийняття рішень стосовно переходу можна умовно поділити на два етапи:

підготовчий (1991 – 2001 рр.), у межах цього етапу були підготовлені необхідні законодавчі та організаційні передумови переходу, та фактично започаткований набір контрактників: на початок етапу в ЗС їх налічувалося близько 36 тис. осіб

етап практичної реалізації, започаткований затвердженням у квітні 2002 р. Державної програми переходу Збройних Сил України до комплектування військовослужбовцями, які проходять військову службу за контрактом, та у грудні 2005 року – Державної програми розвитку Збройних Сил України на 2006 – 2011 роки.

З метою своєчасного та якісного виконання завдань, визначених зазначеними Державними програмами, зокрема забезпечення переходу до комплектування військ (сил) до комплектування на професійній основі, Міністерство оборони та Генеральний штаб ЗС України протягом 2002-2008 р.р. зосереджували та спрямовували головні зусилля на таких напрямках:

створення підґрунтя щодо нормативно-правового та ресурсного забезпечення переходу до комплектування Збройних Сил військовослужбовцями за контрактом;

зміна системи комплектування та забезпечення виконання завдань щодо зростання питомої ваги військовослужбовців за контрактом у Збройних Силах;

підвищення привабливості та конкурентноспроможності військової служби за контрактом;

оновлення та модернізація озброєння та військової техніки, удосконалення навчальної матеріально-технічної бази;

підвищення інтенсивності та якості фахової та бойової підготовки.

Внаслідок впровадження зазначених заходів вдалося подолати негативну тенденцію щодо плінності кадрів серед військовослужбовців рядового, сержантського та старшинського складу військової служби за контрактом, яка мала місце протягом двох попередніх років.

Довідково. Станом на 1 січня 2009 року чисельність військовослужбовців зазначеної категорії на посадах рядового, сержантського та старшинського складу становила 51402 особи (53 % від штатної чисельності). Зростання чисельності військовослужбовців за контрактом з початку реалізації заходів щодо професіоналізації становить майже 16 тис. осіб.

Головним показником успішності виконання Програми є показники укомплектованості ЗС військовослужбовцями за контрактом, оскільки саме кількісні та якісні показники цієї категорії військовослужбовців є виразним індикатором ефективності всього комплексу заходів правового, організаційного та соціального характеру, спрямованих на створення належних умов у процесі залучення та утримання на військової службі військовослужбовців-контрактників.

Слід відмітити, що в загальній чисельності військовослужбовців за контрактом удвічі збільшилася питома вага військовослужбовців-контрактників з

вищою освітою – з 6,6% у 2006 році до 13,4% у 2007 році, та до 34 % у 2008 році. Це можна вважати показником певного підвищення соціальної престижності військової служби за контрактом. Загалом, сьогодні кожен третій військовослужбовець за контрактом має повну або базову вищу освіту.

Крім того, з метою чіткого визначення комплексу заходів, послідовності та потреб ресурсного забезпечення заходів переходу Збройних Сил до контрактну основу, Генеральним штабом Збройних Сил України розроблений, деталізований до військової частини включно, поквартальний Перспективний план основних заходів щодо забезпечення переходу Збройних Сил України до комплектування військовослужбовцями за контрактом на 2008-2010 р.р.

В основу Перспективного плану покладено обґрунтовані обрахунки показників орієнтовної потреби обсягів фінансового забезпечення заходів, а саме:

– грошового утримання та всебічного забезпечення;

– вербування та підвищення рівня мотивації щодо проходження військової служби за контрактом;

– розвиток навчальних військових частин (центрів) та забезпечення підготовки (перепідготовки) військовослужбовців за контрактом;

– формування мотиваційних чинників (*створення фонду службового житла, навчання у ВВНЗ, розвиток гуманітарної та соціальної сфер, санаторно-курортне забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей, вивільнення військовослужбовців від виконання непритаманних функціональними обов'язками завдань*);

– утримання військових містечок.

Реалізація заходів щодо професіоналізації Збройних Сил нерозривно пов'язана з:

трансформацією функціональних структур ЗС, зокрема створення та розвиток Об'єднаних сил швидкого реагування (ОСШР), Основних сил оборони (ОСО), Сил спеціальних операцій (ССО), яка наближає їх до євроатлантичних стандартів;

уточненням переліку (реєстру) військових облікових спеціальностей, потрібних для комплектування військ (сил) особовим складом;

удосконаленням умов проходження військової служби;

створенням системи кадрового менеджменту; впровадженням нової системи комплектування та підготовки (перепідготовки) особового складу;

технічною модернізацією та перебудовою системи тилового та технічного забезпечення.

2. Створення професійного сержантського корпусу

Удосконалюється структура особового складу ЗС. У рамках виконання основних заходів Концепції кадрової політики у напрямку професіоналізації Збройних Сил створюються і поступово впроваджуються системи: кар'єрного росту рядового та

сержантського складу; критеріїв об'єктивної оцінки рівня професійної підготовки особового складу; багаторівневої підготовки сержантського складу; підвищення престижу і зміцнення авторитету сержантського складу.

Особлива увага керівництва Міністерства оборони (МО) України та Генерального штабу (ГШ) ЗС України зосереджена на створенні потужного професійного сержантського корпусу, оскільки його наявність розглядається як один з основних атрибутів сучасної армії та є невід'ємною складовою їх професіоналізації. Саме сержантський склад в успішних професійних арміях забезпечує спадкоємність військового досвіду та виучки.

З цією метою у Збройних Силах України:

1. Опрацьовано нормативно-правову базу, яка дозволяє послідовно виконати комплекс заходів щодо створення та розвитку у військах (силах) професійного сержантського складу.

Довідково. Видано накази Міністра оборони України № 567 від 18.11.08 "Про затвердження Концепції створення та розвитку професійного сержантського і старшинського складу Збройних Сил України та Основних напрямів реалізації Концепції створення та розвитку професійного сержантського і старшинського складу Збройних Сил України" (далі – Концепція), № 597 від 29.11.08 "Про створення системи багаторівневої підготовки сержантського і старшинського складу Збройних Сил України від 02.12.08 року

2. Виконуються заходи щодо оптимізації співвідношення між категоріями рядового та сержантського складу.

Довідково. Видано наказ Міністра оборони України № 600 від 02.12.08 "Про затвердження тимчасових переліків військово-облікових спеціальностей і штатних посад рядового, сержантського і старшинського складу та військовослужбовців-жінок, цивільних спеціальностей військовозобов'язаних і тарифних переліків посад вищезначених військовослужбовців", у Генеральному штабі Збройних Сил України проводиться комплекс заходів щодо планування поетапного переопрацювання штатів військових частин, введення нових посад професійного сержантського і старшинського складу для моделі кар'єрного зростання сержантського і старшинського складу.

3. Створюється і поступово впроваджується система управління кар'єрою рядового і сержантського складу та об'єктивної оцінки рівня їх професійної підготовки. У рамках виконання основних заходів Концепції кадрової політики та з метою забезпечення військ (сил) професійним особовим складом, створено та поступово впроваджується система кадрового менеджменту централізованого типу, яка обумовлює створення та функціонування чіткого алгоритму управління кар'єрою як офіцерського такі сержантського складу від прийому на військову службу до звільнення. Створено Кадровий центр Збройних Сил України, кадрові центри видів Збройних Сил, територіальні центри комплектування військовослужбовцями за контрактом, визначені їх структура, функції і завдання, створена єдина розподілена база даних персонального і штатно-посадового обліку особового складу визначених військових частин.

4. Здійснюються заходи щодо перерозподілу повноважень між офіцерським та сержантським складом.

5. Запроваджено систему багаторівневої підготовки сержантського складу у навчальних військових частинах (центрах), водночас з метою удосконалення та забезпеченості професійності їх підготовки передбачається створення мережі військових коледжів Збройних Сил України.

Вже на сьогодні, багаторівнева підготовка сержантського складу здійснюється за трьома рівнями підготовки за наступною схемою: у навчальних центрах – базовий рівень підготовки; у Центрі підготовки сержантів, який створено на базі факультету військової підготовки Національного технічного університету "ХП" (м. Харків) середній та вищий рівень підготовки.

Підготовка базового рівня здійснюється у навчальних центрах та навчальних підрозділах видів Збройних Сил України, родів військ та видів забезпечення, за відповідними програмами, на базі отриманого попередньо освітньо-професійного рівня – кваліфікований працівник за визначеними спеціальностями для виконання обов'язків за посадою, з терміном підготовки, у залежності від спеціальності, до 6 місяців.

Для проходження навчання направляються військовослужбовці, які майстерно володіють відповідними зразками військової техніки та озброєнням, проявили командирські здібності у займаній посаді та прослужили у Збройних Силах України за контрактом не менше ніж 2-3 роки.

Після завершення підготовки військовослужбовці направляються для подальшого проходження служби на посадах командирів відділень, головних сержантів взводів та фахові посади, рівень освіти яких визначений – кваліфікований працівник.

6 березня 2009 року проведено перший випуск курсантів – головних сержантів рот з Центру підготовки сержантів, підготовлених за програмою середнього рівня, у другому півріччі 2009 року розпочато підготовку другого набору за програмою підготовки середнього рівня та першого набору вищого рівня.

З метою удосконалення системи багаторівневої підготовки у ЗС України передбачається створення мережі військових коледжів.

Так, підготовка військовослужбовців для заміщення фахових посад, які передбачають освітньо-кваліфікаційний рівень – молодший спеціаліст буде здійснюватись у військових коледжах видів Збройних Сил України, родів військ та видів забезпечення; курсова підготовка сержантського складу із вивчення іноземної мови – на базі військового коледжу сержантського складу Збройних Сил України.

Навчання сержантського складу проводиться з освітньо-кваліфікаційним рівнем молодший спеціаліст, за спеціальностями: у військовому коледжі сержантського складу Збройних Сил України – менеджер з організації виробництва (персоналу); у військових коледжах видів Збройних Сил України родів військ, видів забезпечення за визначеним переліком спеціальностей, з терміном навчання:

на базі освітньо-кваліфікаційного рівня кваліфікований працівник – 2 роки;

на базі вищої освіти – до 6 місяців.

Таким чином, система багаторівневої підготовки, яка пропонується, надасть змогу:

здійснити суттєвий перерозподіл обов'язків між офіцерами та сержантами і старшинами щодо навчання та виховання підлеглого особового складу, визначити новий статус сержантів у Збройних Силах України та сформувати принципово нові взаємовідносини між офіцерським та сержантським і старшинським складом;

отримати сержантському і старшинському складу освітньо-кваліфікаційний рівень молодшого спеціаліста за відповідною спеціальністю, що забезпечить якісне виконання ним покладених службових обов'язків, підвищити привабливість у проходженні військової служби за контрактом та привести співвідношення офіцерського складу до рядового і сержантського складу Збройних Сил України у відповідність до стандартів армій провідних країн світу;

здійснювати освітню діяльність з підготовки сержантського і старшинського складу усіх ланок (від командира відділення до головного старшини ЗСУ), за визначеними освітньо-кваліфікаційними рівнями у відповідності до стандартів вищої освіти;

забезпечити реалізацію основного принципу кар'єрного зростання сержантського і старшинського складу за результатами індивідуальної підготовки та рівня готовності підрозділів до виконання завдань за призначенням.

Започаткована мовна підготовка військовослужбовців військової служби за контрактом. На цей час в системі мовної підготовки при 9 вищих військових навчальних закладах Збройних Сил України працюють групи з вивчення іноземних мов для офіцерів та військовослужбовців військової служби за контрактом з відривом від виконання службових обов'язків.

За підсумками навчання 99 військовослужбовців військової служби за контрактом отримали відповідний рівень знання іноземної мови.

Започаткована підготовка військовослужбовців контрактників сержантського (старшинського) складу ЗС України в навчальних закладах ЗС США за Програмою міжнародної військової освіти та підготовки.

Ці заходи слід особливо відзначити, оскільки наявність потужного професійного сержантського

корпусу розглядається як один з атрибутів професійної армії. Саме сержантський склад в успішних професійних арміях забезпечує спадкоємність військового досвіду та виучки.

Створені Кадровий центр Збройних Сил і кадрові центри видів Збройних Сил, територіальні центри комплектування військовослужбовцями за контрактом, визначені їх структура, функції і завдання, створена єдина розподілена база даних персонального і штатно-посадового обліку особового складу визначених військових частин.

Висновки

В рамках розкриття питання професіоналізації Збройних Сил України визначаються етапи професіоналізації Збройних Сил України та розкриваються підходи до вирішення одного з виникаючих питань – створення професійного сержантського корпусу.

Перспектива подальших досліджень у цьому напрямі – розкриття питань запровадження нової системи комплектування та забезпечення належного рівня соціального захисту військовослужбовців

Список літератури

1. Державна програма розвитку Збройних Сил України на 2006 – 2011 роки. Затверджена Указом Президента України від 27.12.05 № 1862-25m/2005.

2. Державна програма переходу Збройних Сил України до комплектування військовослужбовцями, які проходять військову службу за контрактом. Затверджена Указом Президента України від 17.04.08 № 348/2002.

3. Концепція створення та розвитку професійного сержантського і старшинського складу Збройних Сил України. Затверджено наказом Міністра оборони України від 18.11.08 № 567.

4. Наказ Міністра оборони України від 29.11.08 № 597 "Про створення системи багаторівневої підготовки сержантського і старшинського складу Збройних Сил України".

5. Куди крокує професіоналізація Збройних Сил України: аналітична доповідь Центра Розумкова.// Національна безпека і оборона. – № 5. – С. 2-48.

6. Ваганов В.Б. Стратегія національної безпеки України в контексті досвіду світової спільноти / Ваганов В.Б., О.М. Гончаренко, Е.М. Лисицин // Наука і оборона. – 2001. – № 1. – С. 9-17.

7. Военна безпека України на межі тисячоліть. – К.: Стилюс, 2002. – С. 108-109.

Надійшла до редколегії 18.05.2011

Рецензент: д-р техн. наук проф. Ю.В. Стасев, Харківський університет Повітряних Сил ім. І. Кожедуба, Харків.

ПРОФЕСИОНАЛІЗАЦІЯ ВООРУЖЕНИХ СИЛ УКРАЇНИ. ЧАСТЬ 1. ЕТАПИ ПРОФЕСИОНАЛІЗАЦІЇ І СОЗДАНИЯ ПРОФЕСИОНАЛЬНОГО СЕРЖАНТСЬКОГО КОРПУСА

С.И. Кропивченко, Е.Н. Ващенко, М.И. Литвиненко, Л.А. Петрова

В статье определяются этапы профессионализации Вооруженных Сил Украины и раскрываются подходы к решению одному из возникающих вопросов – создания профессионального сержантского корпуса.

Ключевые слова: профессионализация, Вооруженных Сил Украины, сержантский корпус.

PROFESSIONALISM OF UKRAINIAN ARMED FORCES. PART 1. STAGES OF PROFESSIONALISM AND CREATION OF PROFESSIONAL CORPS SERGEANT

S.I. Kropivchenko, Ye.N. Vaschenko, M.I. Litvinenko, L.A. Petrova

In the article the stages of professionalism of the Ukrainian Armed Forces are determined and going open up near one decision of nascent questions – creation of professionalism corps sergeant.

Keywords: professionalism, the Ukrainian Armed Forces, corps sergeant.